

rujúceho štúdia na vyučovanie ADK a zároveň slúžiť ako didaktická pomôcka pre každého učiteľa tohto ekonomického predmetu na stredných školách v SR. Vzhľadom na ich nadčasovosť a transfer do hospodárskej praxe môžu vysokoškolské skriptá Didaktika ADK zaujať aj širší okruh čitateľov z radov učiteľov iných

ekonomických predmetov, študentov dopĺňujúceho pedagogického štúdia a verejnosti

Eudmila Velichová

PAYNE, R. K. – DeVOL, P. – SMITH, T. D.: *Mosty z chudoby: stratégie pre profesionálov a komunity*. Košice: Equilibria, s. r. o., 2010, 293 s.¹

V roku 2010 bola do slovenčiny preložená publikácia *Mosty z chudoby*, ktorej cieľom je dať komunitným lídrom zo všetkých oblastí východisko k tomu, aby mohli začať zlepšovať svoje profesionálne schopnosti a budovať nové programy na skvalitnenie vzťahov s klientmi i celkových výsledkov práce. Je určená nielen sociálnym pracovníkom, zdravotníckemu personálu alebo poskytovateľom právnych služieb, ale je veľmi podnetná pre všetkých, ktorí nesú zodpovednosť za rozvoj spoločenských na rôznych úrovniach, či sú to ministerstvá, mimovládne organizácie, samosprávy, ale aj súkromné firmy. Je aj vhodnou doplnkovou literatúrou pre študentov, ktorí sa budú v odborných oblastiach profesionálne realizovať. Možno ju považovať za akýsi počiatočný bod na ceste k vytváraniu presných mentálnych obrazov chudoby, strednej triedy a vrstvy bohatých. Kniha čiastočne vychádza z predchádzajúcej práce autorky R. K. Payne: *Rámec chápania chudoby (A Framework for Understanding Poverty)*, v ktorej sú podrobené kritike mnohé zažitá predstavy o prostredí chudoby. R. K. Payne je zakladateľkou organizácie *aha!Process*, ktorá sa už viac ako pätnásť rokov snaží pozitívne ovplyvňovať vzdelávanie a každodenný život chudobných na celom svete.

Publikácia je veľmi vhodne štruktúrovaná. Obsahuje 15 kapitol, pričom niektoré z kapitol sa venujú práve bližšiemu rozpracovaniu vyššie spomenutých zdrojov potrebných na prekonanie chudoby. Možno v nej nájsť prípadové štúdie, záver knihy obsahuje príbehy ľudí, ktorí sa pokúsili vybudovať a prekročiť mosty z chudoby do strednej triedy, detailné analýzy, užitočné diagramy, cvičenia, ale aj konkrétne odporúčania, ktoré je možné zaviesť v jednotlivých organizáciách (napr. ako upraviť programy tak, aby efektívnejšie slúžili klientom atď.). Pozoruhodné je spracovaná siedma kapitola, ktorá sa venuje mentoringu a budovaniu mostov. Mentor je podľa autorov knihy ten, kto pomáha inému človeku naučiť sa, ako funguje svet – alebo niektoré jeho oblasti. V súvislosti s mentorom autori zdôrazňujú najmä to, že je dôležité, aby poznal nepísané pravidlá a hodnoty strednej triedy. Mali by vedieť pomôcť iným zorientovať sa v zabehnutých procesoch, ale aj

podeliť sa o vlastné chyby tak, že zdôraznia práve to, akým spôsobom sa z nich poučili. Mal by byť darom zo srdca, pričom môže nadobúdať rôzne podoby, od štruktúrovaného a formálneho vzťahu, až po krátkodobé a improvizované schôdzky. Za povšimnutie stojí zmienka autorov v desiatej kapitole o tom, že jeden z dôvodov, prečo sa mnohí chudobní jedinci dokážu zapojiť do pracovného cyklu vďaka manuálnej práci je fakt, že ide o most medzi konkrétnym a abstraktným svetom. Keďže v chudobe sa spravidla využíva bežný jazykový register, chudobní sa často formálny register nikdy ne naučia a nemajú v zásobe abstraktné slová potrebné na to, aby boli v práci úspešní. Prežitie v chudobe má teda konkrétny (zmyslový) a neverbálny charakter, pričom prežitie na pracovisku je veľmi abstraktné a verbálne.

V súčasnosti, po vypuknutí ekonomickej krízy, je téma chudoby veľmi aktuálna, pretože vysoká nezamestnanosť a stúpajúce životné náklady, ktoré sú charakteristické pre toto obdobie, sa podieľajú aj na raste chudoby. Chudoba je však relatívna, pretože spolu v bohatstvom existuje len vo vzťahu k známym veličinám a očakávaniam. V tejto súvislosti je veľmi zaujímavý pohľad autorov na vymedzenie chudoby ako „miery, v ktorej jednotlivec žije bez potrebných zdrojov“. Pričom upozorňujú na to, že o chudobe nemožno uvažovať len ako o nedostatku finančných zdrojov. Aj keď finančné zdroje sú veľmi podstatné, v skutočnosti nie sú schopné objasniť, prečo sú niektorí pri prekonávaní chudoby úspešnejší a iní žijú naďalej v núdzi. Nielen financie totiž umožňujú vymaniť sa z chudoby, ale aj iné zdroje, pričom ich podiel na miere úspešnosti jednotlivca sa líši. Takými zdrojmi sú *emocionálne zdroje*, ktoré dodávajú vytrvalosť pri prekonávaní ťažkých a citovo vypätých situácií a stavov. Autori upozorňujú, že emocionálne zdroje sú zo všetkých zdrojov tie najdôležitejšie, pretože tomu, kto nimi disponuje, umožňujú vymaniť sa z dlhodobého zabehaných vzorcov správania sa. Prejavom toho, že jednotlivec je vlastníkom emocionálnych zdrojov, je práve vytrvalosť. Ďalšie dôležité zdroje sú *mentálne zdroje*. Tie umožňujú jednotlivcovi získavať, spracúvať informácie a používať ich v každodennom živote. Ne-

¹ Recenzia vznikla v rámci riešenia projektu VEGA 2/0212/09: Trh práce Slovenskej republiky po vstupe do Európskej menovej únie.

menej dôležitými zdrojmi na prekonanie chudoby sú *duchovné zdroje*. Práve ony pomáhajú jednotlivcovi nevnímať samého seba ako beznádejného a zbytočného človeka, ale ako schopnú bytosť, ktorá má svoju hodnotu a cenu. Pre plnohodnotný a sebestačný život zohrávajú dôležitú úlohu *fyzické zdroje*. Priatelia, príbuzní, ľudia, ktorí sú k dispozícii a pomôžu v prípade potreby, predstavujú *podporné systémy*, patria medzi zdroje a zároveň môžu plniť úlohu životných vzorov. Dôležitosť podporných systémov potvrdil aj Richard Senett, ktorý v rozhovoroch so 150 európskymi imigrantmi v USA zistil, že podporné systémy boli kľúčovým prvkom mobility v rámci spoločenských tried. Na prekonanie chudoby sú dôležité vzťahy/životné vzory, pričom takmer každý má nejaký životný vzor. Otázkou však ostáva, do akej miery je tento vzor prospešný a vhodný pre jednotlivca, či sa mu darí v práci, či je vhodným gendrovým modelom. Je to dôležité najmä z toho dôvodu, že človek sa učí emóciám predovšetkým od svojich životných vzorov. Ďalším významným zdrojom je podľa autorov *znalosť nepísaných pravidiel*, ktoré existujú medzi chudobnými, v strednej triede, medzi bohatými, ale aj medzi etnickými a inými skupinami ľudí. Sú to nevyslovené zásady a zvyky danej skupiny. Takýchto nepísaných pravidiel je mnoho, napríklad existencia rôzneho ponímania veličín v rámci jednotlivých skupín ľudí. Ako príklad autori uvádzajú chápanie času: pre chudobných je najdôležitejšia prítomnosť, rozhodnutia na základe momentálnych pocitov alebo potreby prežiť. Pre strednú triedu je naj-

dôležitejšia budúcnosť, rozhodnutia na základe ich vplyvu na budúcnosť. Pre bohatých sú najdôležitejšie tradície a minulosť. Rozhodnutia sú sčasti založené na tradíciách a pravidlách slušného správania sa. Existujú aj rozdiely v pohľade na peniaze. Podľa chudobných ich treba používať, míňať. Podľa strednej triedy je treba s nimi hospodáriť. Podľa bohatých ich treba uchovávať a investovať. Preto v zásade platí, že ak sa chce niekto presunúť z jednej spoločenskej vrstvy do druhej, potrebuje partnera alebo mentora pochádzajúceho z danej triedy, ktorý pozná tieto nepísané pravidlá. Nemenej dôležitým zdrojom sú *techniky prekonávania ťažkostí*, ktoré umožňujú vnímať veci z abstraktnejšej stránky a odosobniť sa od problému.

Publikácia obsahuje množstvo bibliografických odkazov (viac ako 80 zdrojov svetovej odbornej literatúry) a každá rozoberaná problematika je spestrená zaujímavými citátmi. Jej analýzy prinášajú nový pohľad na problém chudoby a prosperity. Vzhľadom na odbornú úroveň, vynikajúce spracovanie teoretických a praktických vedomostí autorov je táto publikácia významným obohatením teórie aj praxe a ako sme už spomenuli aj vhodným doplnkovým učebným textom pre študentov vysokých škôl. Predstavuje cenný zdroj poznatkov, ako aj návod pre profesionálov a komunity ako pracovať s chudobnými.

Gabriela Dováľová